

MPRA

Munich Personal RePEc Archive

Territorial Cohesion in Europe

Skokan, Karel

VSB-Technical University of Ostrava, The Faculty of Economics

December 2007

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/12380/>
MPRA Paper No. 12380, posted 28 Dec 2008 03:35 UTC

Územní soudržnost v Evropě

Territorial Cohesion in Europe

Karel Skokan

Resume

Economic and social cohesion is an expression of solidarity between the Member States and regions of the European Union. The aim is balanced development throughout the EU, reducing structural disparities between regions and promoting equal opportunities for all. The new concept of territorial cohesion appeared in official EU documents recently, however it is still in search of a commonly accepted definition. The paper analyses this third dimension of cohesion and presents the contemporary view upon territorial cohesion.

Resume

Hospodářská a sociální soudržnost je výrazem solidarity mezi členskými státy a regiony Evropské unie. Jejím cílem je vyvážený rozvoj v rámci Unie, který snižuje strukturální rozdíly mezi regiony a podporuje rovné příležitosti pro všechny. V oficiálních dokumentech EU se nedávno objevil nový pojem územní soudržnost, avšak zatím nebyla přijata jeho jednoznačná definice. Článek analyzuje tuto třetí dimenzi soudržnosti a předkládá současný pohled na územní soudržnost.

Key words:

Economic, social and territorial cohesion

Klíčová slova:

Hospodářská, sociální a územní soudržnost

JEL Klasifikace: R11, R58

Úvod

S postupným rozšiřováním Evropské unie (EU) a jejím dalším vývojem se projevují v rámci rostoucího ekonomického seskupení velké rozdíly v rozdělení bohatství a jsou hledány cesty jak pro snižování těchto rozdílů, tak pro zvýšení ekonomické výkonnosti celku a jeho jednotlivých částí. Ve slovníku regionalistů i politiků se objevují pojmy jako konvergence, konkurenceschopnost a soudržnost, které jsou vyjádřením přístupu k řešení nerovností a výkonnosti.

Konvergence je obecně chápána jako proces postupného sblížování či slučování dvou nebo více celků podle určitých kritérií. Pojmy soudržnost a konkurenceschopnost jsou vysvětlovány v rámci evropské integrace s určitou nejednoznačností a variabilitou. Cíl konkurenceschopnosti se stal ústředním pojmem tzv. Lisabonské strategie z roku 2000, podle které se Evropská unie měla stát do roku 2010 nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější

ekonomikou světa založenou na znalostech. Přitom konkurenceschopnost je např. definována jako schopnost země zajistit relativně vysoké a udržitelné příjmy vlastníkům ekonomických aktiv a jejich obyvatelům, ukazatelem konkurenceschopnosti bývá nejčastěji úroveň hrubého domácího produktu (HDP) na obyvatele. Soudržnost je vyjádřena jako vyrovnaný rozvoj Společenství jako celku a snižování rozdílů rozvoje jeho různých regionů, přitom úroveň nerovností se opět měří pomocí ukazatele HDP na obyvatele mezi státy (národní soudržnost) nebo mezi regiony (regionální soudržnost).

Podpora politiky soudržnosti, která má zajistit, aby v rámci Společenství docházelo ke konvergenci mezi bohatými a chudými, je jedním z hlavních cílů od počátků evropské integrace v 50. letech minulého století. Pod politikou soudržnosti Evropské unie se i v současném plánovacím období 2007 – 2013 skrývá dosahování cíle konvergence pro vybranou skupinu zemí (a tedy i regionů) a cílů konkurenceschopnosti a zaměstnanosti pro skupinu zemí nebo regionů jiných. Politika soudržnosti je vyvolána právě existencí disparit mezi zeměmi, regiony a sociálními skupinami a jejím hlavním cílem je tyto disparity redukovat. Velikost, struktura a úroveň disparit vyjádřena prostřednictvím vybraných ukazatelů je dokonce mírou či měřítkem soudržnosti.

Zatímco v padesátileté historii Evropských společenství se používání a hodnocení tzv. hospodářské a sociální soudržnosti stálo zřejmým, v posledním desetiletí se vynořila její třetí dimenze, a to teritoriální neboli územní soudržnost. Cílem příspěvku je předložit analýzu pojmu soudržnost se zaměřením na její územní dimenzi a představit možnost jejího měření a hodnocení v souvislosti s přijetím nových dokumentů, které zakotvují územní soudržnost mezi hlavní cíle rozvoje Evropské unie.

Soudržnost v základních dokumentech EU

Soudržnost vyjadřuje solidaritu mezi členskými státy a regiony EU. Cílem soudržnosti je vyvážený rozvoj v rámci EU, při kterém dochází ke snižování strukturálních rozdílů (disparit) mezi regiony a k podpoře rovných příležitostí pro všechny. Prakticky se tohoto cíle má dosáhnout pomocí různých typů intervencí s využitím různých finančních operací, zejména prostřednictvím strukturálních fondů a Fondu soudržnosti.

Počátky soudržnosti v Evropě sahají až k tzv. Římské smlouvě (1957), ve které je v preambuli uveden odkaz na zajištění harmonického rozvoje snižováním regionálních disparit mezi různými regiony a zmírňováním zaostalostí méně rozvinutých oblastí. V 70. letech dvacátého století se na úrovni Společenství začínají koordinovat národní politiky a poskytují se další finanční zdroje prostřednictvím Evropského fondu regionálního rozvoje na podporu nejchudších regionů.

S přijetím Jednotného evropského aktu (1986) se vytvářejí podmínky pro skutečnou politiku soudržnosti. Doslova se uvádí, že „pro podporu svého harmonického rozvoje bude Společenství rozvíjet a provádět akce na posílení své hospodářské a sociální soudržnosti“. V Maastrichtské smlouvě o Evropské unii (1992) je soudržnost definována jako jeden z hlavních cílů Unie vedle měnové unie a jednotného trhu a konečně ve smlouvě o Evropské unii ve znění tzv. Amsterodamské smlouvy (1997) je v článku 2 hospodářská a sociální soudržnost zařazena mezi základní úkoly Společenství.

Je do ní vložena celá kapitola týkající se hospodářské a sociální soudržnosti s články 158 až 162, kde se mj. uvádí „Na podporu svého celkového harmonického rozvoje Společenství rozvíjí a sleduje činnosti vedoucí k posilování své hospodářské a sociální soudržnosti. Společenství usiluje o snižování rozdílů mezi úrovněmi rozvoje různých regionů a zaostalostí

nejvíce znevýhodněných regionů nebo ostrovů, včetně venkovských oblastí“. V Amsterdamské smlouvě se však objevuje také poprvé pojem územní soudržnosti v souvislosti s popisem služeb tzv. obecného ekonomického zájmu, jejichž rolí je „podporovat sociální a územní soudržnost“.

Článek 159 Smlouvy o Evropské unii stanoví, že Komise předkládá každé tři roky Evropskému parlamentu, Radě, Hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů zprávu o pokroku dosaženém při upevňování hospodářské a sociální soudržnosti a o způsobu, jakým k tomu přispěly různé prostředky stanovené v uvedeném článku (politiky členských států a Společenství). Přehled dosud zveřejněných zpráv uvádí následující tabulka.

Tabulka 1: Zprávy o hospodářské a sociální soudržnosti EU

Zpráva	Zveřejnění	Název zprávy
1.	1996	První kohezní zpráva
2.	2001	Jednota, solidarita, diverzita pro Evropu, její obyvatele a její území
3.	2004	Nové partnerství pro soudržnost, konvergenci, konkurenceschopnost, spolupráci
4.	2007	Rostoucí regiony, rostoucí Evropa

Zprávy mají podobný obsah. Hodnotí současnou dosaženou úroveň soudržnosti a rozdílů mezi státy a regiony v hodnoceném období, dopad politiky soudržnosti EU na její území a obyvatele, dopady národních politik soudržnosti a stanoví orientaci politiky soudržnosti v příštím období.

Ve Druhé zprávě o hospodářské a sociální soudržnosti z roku 2001 v souvislosti se zahájením debaty o politice soudržnosti v příštím programovacím období byl zdůrazněn pojem územní soudržnosti. Ten byl pak rozpracován ve Třetí zprávě o hospodářské a sociální soudržnosti z roku 2004 (CEC, 2004a), dále v tzv. Průběžné zprávě o územní soudržnosti (CEC, 2004b) a konečně i v návrhu Ústavní smlouvy z roku 2004, kde je posilování hospodářské, sociální a územní soudržnosti zakotveno do hlavních cílů EU. V poslední Čtvrté zprávě o hospodářské a sociální soudržnosti z května 2007 je rovněž celá kapitola věnována hodnocení územní soudržnosti a dospívá se k závěru, že hospodářská prosperita EU přestává být geograficky koncentrována. Cíl hospodářské, sociální a územní soudržnosti je obsažen také v Reformní smlouvě z prosince 2007.

Definice soudržnosti a její dimenze

Přestože se ve smlouvách o Evropských společenstvích a Evropské unii pojem soudržnost běžně používá, není v nich přesně definován. Soudržnost se dá vyjádřit takovou úrovní rozdílnosti mezi státy, regiony nebo skupinami, které jsou politicky a společensky snesitelné (Molle, 2007). Čím nižší jsou tyto rozdílnosti, tím je vyšší úroveň soudržnosti. V současné době se rozlišují v dokumentech EU tři úrovně soudržnosti: hospodářská, sociální a územní.

Hospodářská soudržnost hodnotí ekonomickou konvergenci a dá se vyjádřit snižováním disparit mezi úrovněmi rozvoje různých regionů (států) pomocí ekonomických ukazatelů, jako jsou např. hrubý domácí produkt HDP/obyvatele, zaměstnanost, produktivita apod.

Sociální soudržnost se zaměřuje se na dosažení cílů v nezaměstnanosti, úrovni vzdělání, sociálním vyloučení různých skupin a v demografických trendech v EU.

Územní soudržnost znamená vyváženou distribuci lidských aktivit v rámci Unie a je doplňkovým pojmem k hospodářské a sociální soudržnosti.

Rozlišnosti mezi sociální, hospodářskou neboli ekonomickou a územní soudržností popisuje například Maier (2007) pomocí subjektů, ke kterým se příslušná politika soudržnosti vztahuje. Podle něho sociální soudržnost směřuje k osobám a domácnostem a jejím cílem je odvrátit bídu a minimalizovat nezaměstnanost. Ekonomická soudržnost směřuje k firmám a k dalším aktérům ekonomického rozvoje, jako jsou například odbory a další zaměstnanecké organizace a k prostředí pro podnikání. Územní soudržnost se pak vztahuje k regionálním agregátům a k územnímu kontextu ekonomické a sociální soudržnosti.

Hospodářská a sociální soudržnost je výrazem solidarity mezi státy a regiony a je v podstatě implementována prostřednictvím regionální politiky EU. Územní soudržnost je důsledkem hospodářské soudržnosti, tj. snížení regionálních nebo národních disparit a sociální soudržnosti, definované široce jako přítomnost sdílených hodnot, snížených nerovností v bohatství, absenci mechanismů společenského vyloučení, existencí sociálních sítí, územní sounáležitosti a identity.

Jednotlivé dimenze soudržnosti se odlišují také podle cílů politiky, které je mají dosáhnout, jak uvádí následující tabulka:

Tabulka 2: Cíle sociální, hospodářské a územní soudržnosti

Dimenze soudržnosti	Cíle politiky	Dlouhodobý cíl
Sociální soudržnost	Snížit sociální disparity, nerovnosti a sociální vyloučení Posílit sociální vztahy, interakce a vazby	Vytvořit a rozvíjet sociální kapitál
Hospodářská soudržnost	Zvýšit udržitelnost ekonomického růstu Redistribuovat ekonomické aktivity a růst v rámci území	Vytvořit a rozvíjet ekonomický a finanční kapitál
Územní soudržnost	Zvýšit přístup ke službám všeobecného ekonomického zájmu Vyvarovat se územní nerovnováhy Rozvíjet polycentrické územní systémy v urbánních i venkovských oblastech a vytvářet příležitosti pro všechny	Vytvářet a rozvíjet územní kapitál

Zdroj: Upraveno podle Farrugia (2008)

Územní soudržnost a její současná implementace

Problematice územní soudržnosti je v rámci EU věnována pozornost již více než 10 let. Východiskem k ní se stal dokument Evropské perspektivy územního rozvoje (ESDP -

European Spatial Development Perspectives), který byl přijat v Postupimi ministry zemí EU zodpovědných za územní plánování v květnu 1999. ESDP představuje společně zformulovaný názor EU na politiku územního rozvoje členských zemí i ve vztahu k dalším zemím, které se stanou členy EU. Přestože není dokumentem závazným, jeho záměrem bylo působit ve směru dosažení vyváženého a udržitelného rozvoje.

Dokument ESDP (EC, 1999) definuje z hlediska územního rozvoje Evropské unie tři základní cíle, které vycházejí z trojúhelníku tří dimenzí pro udržitelný územní rozvoj (ekonomika, společnost a životní prostředí). Těmito cíli jsou (1) hospodářská a sociální soudržnost; (2) zachování a spravování přírodních zdrojů a kulturního dědictví; (3) vyváženější konkurenceschopnost evropského území. Cíle mají realizovat evropské instituce, vládní a správní orgány na národní, regionální a místní úrovni. ESDP nepřináší žádné nové oblasti odpovědnosti, má sloužit jako politický rámec pro Komisi, státy a regiony. ESDP vychází z předpokladu, že růst sám o sobě ani konvergence klíčových ekonomických ukazatelů nestačí k vytvoření vyvážené a trvale udržitelné hospodářské a územní struktury v EU. Hospodářský růst musí zasáhnout širší okruh obyvatelstva prostřednictvím zvýšené zaměstnanosti.

Pro dosažení výše uvedených obecných cílů je nutné dodržovat v územním rozvoji následující 3 principy: rozvoj vyváženého a polycentrického urbanistického systému a nového vztahu mezi městem a venkovem; zajištění rovného přístupu k infrastruktuře a poznatkům; udržitelný rozvoj, prozíravé řízení a ochrana přírodního a kulturního dědictví.

ESDP představuje novou filosofii pro územní rozvoj tím, že zdůrazňuje potřebu komplexního a integrovaného přístupu v každém regionu. To vyžaduje mezi-odvětvové vazby (horizontální koordinaci) a úzkou spolupráci mezi orgány zodpovědnými za rozvoj území na všech úrovních (vertikální vazby).

Rozpracováním závěrů ESDP po roce 2000 se zabývá program ESPON (European Spatial Planning Observatory Network, tj. Monitorovací síť pro evropské územní plánování), který vznikl na základě potřeby členských států EU a Evropské komise rozšířit znalosti a rozsah výzkumu v oblasti územního rozvoje z pohledu evropské perspektivy. Řada jeho studií a výstupů je věnována právě otázkám územní soudržnosti, přesto ani zde nenacházíme její přesnou definici (ESPON, 2006).

Jedním z oficiálních pokusů zpřesnit pojem územní soudržnosti je samostatná kapitola ve Třetí zprávě o hospodářské a sociální soudržnosti z roku 2004, kde se uvádí (CEC, 2004a): „Územní soudržnost doplňuje cíle Unie týkající se hospodářské a sociální soudržnosti. Koncepce územní soudržnosti rozšiřuje pojem hospodářské a sociální soudržnosti, protože jej doplňuje i posiluje. Co se politiky týče, cílem je pomoci dosáhnout vyváženějšího rozvoje zmenšením stávajících nerovností, zabráněním vzniku územní nevyváženosti a vytvářením koherentnějších sektorových politik s územním dopadem i politiky regionální. Centrem zájmu je také zlepšit územní integraci a podpořit spolupráci mezi regiony.“

Navzdory potížím v některých regionech je hlavní podmínkou územní soudržnosti rovnost přístupu k základním zařízením, nezbytným službám a ke znalostem, tj. k tomu, co nazýváme „službami obecného hospodářského zájmu“. Jedná se např. o přístup k dopravnímu systému, k novým technologiím, k výpočetní a komunikační technice apod.

Další upřesnění pojmu se uvádí v tzv. Průběžné zprávě o územní soudržnosti (CEC, 2004b): Územní soudržnost ve významu vyvážené distribuce lidských aktivit v rámci Unie je komplementární k hospodářské a sociální soudržnosti. Transformuje cíl udržitelného a vyváženého vývoje Unie (čl. 2 Smlouvy) do územních termínů.

Územní soudržnost je také intenzivně zkoumána v řadě vědeckých článků a studií. Analýze pojmu se ve svých pracích věnuje např. Faludi (2004) nebo Camagni (2006), podle kterého tři hlavní složky územní soudržnosti tvoří:

- územní kvalita: kvalita bydlení a života a kvalita pracovního prostředí; srovnatelná životní úroveň v rámci území; podobný přístup ke službám obecného zájmu a ke znalostem;
- územní efektivnost: efektivnost využívání zdrojů s ohledem na energii, půdu a přírodní zdroje; konkurenceschopnost struktury ekonomických subjektů a přitažlivost lokálního území; vnitřní a vnější dostupnost;
- územní identita: přítomnost sociálního kapitálu; schopnost rozvoje sdílených vizí budoucnosti, lokální know-how a specifika, produktivní odbornost a konkurenční výhoda každého území.

Územní soudržnost je tedy multidimenzionální koncept.

Cíl územní soudržnosti se stal součástí tzv. Reformní smlouvy, která byla schválena na Mezivládní konferenci zástupců vlád členských států EU a podepsána 13. prosince 2007 v Lisabonu představiteli států EU. V článku 3 Smlouvy pozměňující smlouvu o Evropské unii, který definuje cíle Unie se říká, že Unie také „podporuje hospodářskou, sociální a územní soudržnost a solidaritu mezi členskými státy“. Ve Smlouvě o fungování Evropské unie je ve článku 4 uvedeno, že „Sdílená pravomoc Unie a členských států se uplatňuje mimo jiné v oblasti hospodářská, sociální a územní soudržnost“. Pojem územní soudržnost je dále vložen do nadpisu hlavy XVII Hospodářská, sociální a územní soudržnost a do jejich článků 158 a 159 a do článku 280a, který se týká rozšířené spolupráce v rámci Unie (CEC, 2007).

Implementaci územní soudržnosti je věnován i dokument Územní agenda Evropské unie s podtitulem „Směrem ke konkurenceschopnější a udržitelné Evropě rozmanitých regionů“, který byl schválen na neformální schůzce ministrů pro územní rozvoj zemí EU v Lipsku 24. 5. 2007.

Materiál vychází ze skutečnosti, že územní soudržnost je třetí dimenzí politiky soudržnosti zakotvené v oficiálních dokumentech EU a stanoví územní priority pro rozvoj Evropské unie jako pokračování původních záměrů z dokumentu ESDP z roku 1999. Mezi tyto priority patří (Maier, 2007):

- Posílit polycentrický rozvoj a inovace vytvářením sítí městských regionů a měst. Města, která fungují jako regionální centra, by měla spolupracovat jako součásti polycentrické struktury, aby zajistila přidanou hodnotu pro ostatní města ve venkovských a okrajových oblastech i pro oblasti se specifickými geografickými problémy a potřebami.
- Vytvořit nové formy partnerství a správy mezi městskými a venkovskými oblastmi. Regionálně orientovaná investiční rozhodnutí by měly připravovat veřejné a soukromé zainteresované subjekty společně.
- Podporovat regionální seskupení (klastry) posilující hospodářskou soutěž a inovace Evropě. Rozšířit růstové zóny a vytvářet inovační klastry spolupracujících firem, vědecko-výzkumné komunity a veřejného sektoru.
- Podporovat rozšíření transevropských dopravních sítí jak ve vnitroregionální, tak i v intraregionální dopravě a také neomezený a spravedlivý přístup k informačním a komunikačním technologiím, uspokojování poptávky po energiích, její výrobu a distribuci.

- Podporovat transevropské řízení rizik včetně dopadů klimatických změn ve spolupráci se sousedními zeměmi.
- Posílit ekologické struktury a kulturní zdroje jako přidané hodnoty pro rozvoj.

Realizace těchto priorit by měla být zajištěna na úrovni evropských institucí (Evropská komise, Výbor regionů, Evropský parlament), v rámci expertní skupiny pro územní rozvoj, v rámci programu ESPON 2013 a ve spolupráci EK a členských států a v akcích posilujících územní soudržnost v členských zemích EU.

Měření a hodnocení územní soudržnosti

I když pojem územní soudržnosti získává v posledních letech stále větší význam, v měření úrovně územní soudržnosti bylo dosud dosaženo malého pokroku. Neexistuje dosud obecně uznávaný komplexní index, jak je tomu např. při měření konkurenceschopnosti, úrovně lidského rozvoje (index HDI-human development index) apod. Vyplývá to mj. i ze skutečnosti, že územní soudržnost, často zmiňována zejména v různých oficiálních dokumentech a zprávách Evropské unie, nemá doposud jednoznačnou definici. Územní soudržnost se dá však přesto měřit pomocí různých proměnných v závislosti na její definici nebo pomocí složeného indexu vytvořeného jako průměr různých ukazatelů nebo subindexů.

V rámci programu ESPON byl učiněn pokus vyvinout nástroj pro měření scénářů územního rozvoje na základě syntetického indexu s názvem Index evropské územní soudržnosti (ETCI – European Territorial Cohesion Index), který by bral v úvahu tři základní cíle Evropských perspektiv územního rozvoje, tj. ekonomickou konkurenceschopnost, sociální soudržnost a udržitelný rozvoj. Vytvoření indexu by však znamenalo mít data na regionální úrovni, což se prokázalo pouze pro vybrané ukazatele ekonomické dimenze. Pro hodnocení sociální soudržnosti a environmentální udržitelnosti údaje nejsou k dispozici.

Jiný přístup byl zvolen v práci Farrugie a Galiny (2008), ve které je postavena konstrukce indexu územní soudržnosti (TCI – Territorial Cohesion Index) na následující definici: „Územní soudržnost je definována jako možnost přístupu obyvatel žijících na daném území ke službám obecného ekonomického zájmu.“ Přitom pod službami obecného ekonomického zájmu rozumíme komerční služby zajišťované pro obyvatelstvo veřejným sektorem. Z této definice pak bylo odvozeno pět dílčích indexů (subindexů), které charakterizují úroveň územní soudržnosti, a to indexy pro dopravu, energie, komunikace, vzdělání a zdraví. Tyto dílčí indexy přitom mohou vyjadřovat jak míru poskytování služeb, tak i míru dostupnosti či přístupu obyvatelstva k těmto službám. Analýza těchto indexů má sloužit k názorné demonstraci obsahu územní soudržnosti.

- Index dopravy měří úroveň poskytované dopravní obslužnosti a přístup k dopravě na daném území. Země s dobrou silniční nebo železniční sítí a snadným přístupem z jiných zemí má vyšší úroveň územní soudržnosti. Na druhé straně růst silniční dopravy vyvolává vyšší úroveň znečištění emisemi CO₂, což snižuje kvalitu života a tím i soudržnost. Index dopravy může mít tedy proměnné, které v daném území charakterizují úroveň letecké dopravy, silniční dopravy, železniční dopravy a emisí.
- Index energií měří úroveň poskytování a spotřeby energií. Mohou ho tvořit složky jako spotřeba elektrické energie (kWh na obyvatele území), HDP na jednotku spotřebované energie (energetická náročnost), úroveň přenosu elektrické energie a distribučních ztrát, proporce elektrické energie k jiným energetickým zdrojům.

- Index komunikačních služeb měří úroveň poskytování a přístupu k telefonní síti, k internetu (včetně vybavení personálními počítači) a k dalším komunikačním službám, jako je např. vybavení domácností televizními přijímači, přístup k poštovním službám apod.
- Index vzdělání hodnotí úroveň poskytování základního, středoškolského a vysokoškolského vzdělání a dá se měřit např. počtem zapsaných studentů, výdaji na vzdělávání studenta podle dosažené úrovně vzdělání vyjádřené např. v % HDP, poměrem studentů a učitelů, atd.
- Index zdraví vyjadřuje úroveň poskytování a přístupu obyvatel ke zdravotnickým službám. Dá se např. měřit výdaji na zdravotnictví na obyvatele, počtem nemocničních lůžek, počtem lékařů, průměrnou délkou života při narození apod.

Ukazatele jednotlivých indexů je třeba volit tak, aby kvantifikovaly danou skutečnost. Pro charakteristiku úrovně územní soudržnosti lze však zahrnout i jiné proměnné, mezi které patří např. úroveň základní infrastruktury, jako je přístup k vodním zdrojům a zajištění kanalizace a další ukazatele.

Jak už bylo zmíněno, kritickou podmínkou výpočtu jednotlivých subindexů je dostupnost dat pro zkoumanou úroveň území. Pro demonstraci využití složeného indexu TCI byla zvolena úroveň národní, tj. úroveň národních států a v uvedené zprávě byla pro tuto úroveň použita data Světové banky „Indikátory světového vývoje“ (World Development Indicators), které jsou zpracována celkem pro 208 zemí.

Pro tvorbu jednotlivých subindexů byla dostupná data z 52 zemí, ze kterých byl vytvořen složený index pomocí konverze dílčích indexů do stupnice v rozsahu (0,1) a přidělením stejných vah pro dílčí indexy (Farrugia, 2008). Po výpočtu indexů se ukázalo, že nejvyšší úroveň územní soudržnosti má Island, Švýcarsko, Švédsko, Norsko, naopak na dolním konci žebříčku jsou Indie, Maroko, Kambodža. Tabulka 1 ukazuje postavení České republiky a Slovenské republiky v tomto srovnání.

Tabulka 3: Modifikovaný index územní soudržnosti (TCI)

Složky TCI (pořadí)	Česká republika (33)	Slovenská republika (28)	Švédsko (3)
Index dopravy	0,3004	0,3644	0,4549
Index energií	0,3140	0,4839	0,7780
Index komunikace	0,6151	0,6690	0,9650
Index vzdělání	0,4904	0,4265	0,9242
Index zdraví	0,7122	0,6070	0,7871
Index územní soudržnosti celkem	0,4864	0,5102	0,7818

Zdroj: Upraveno podle Farrugia (2008)

Z analýzy dále vyplývá, že územní soudržnost pozitivně koreluje s úrovní lidského rozvoje (indexem HDI) a s úrovní výstupu (HDP) a naopak negativně koreluje s velikostí země, tj. země s vyšším počtem obyvatel mají nižší úroveň územní soudržnosti (např. USA se umístily na 17 místě za Slovinskem).

Závěr

Koncept územní soudržnosti rozvíjí hospodářskou a sociální soudržnost tím, že základní cíl EU, vyvážený a udržitelný rozvoj, převádí do územního kontextu. Znamená vyváženou distribuci lidských aktivit v rámci území, která umožňuje efektivní využívání územního potenciálu pro zvyšování konkurenceschopnosti. Je to zastřešující pojem, který integruje sociální a geografické dimenze území a jeho potenciál. Vyjadřuje poskytování rovných příležitostí pro všechny občany EU bez ohledu na místo kde žijí a pracují.

Přestože samotný pojem není dosud jednoznačně definován, je jeho obsah vysvětlen v celé řadě oficiálních dokumentů v rámci EU, které ovlivňují tvorbu rozvojových politik. Územní soudržnost by se měla promítnout i do národních přístupů při využívání strukturálních fondů v rámci politiky soudržnosti v současném období zejména v nových členských státech EU.

Význam územní dimenze při plánování ekonomického rozvoje vzrostl v důsledku procesů globalizace, které umožňují lokalizaci ekonomických aktivit do míst s neefektivnějšími podmínkami s důsledkem na vyvážený rozvoj území, který je zakotven v základních cílech Evropské unie.

Literatura

1. Camagni, R. (2005): Territorial Cohesion and the European Model of Society. International Seminar Vienna, 11-13 July 2005.
2. CEC (2004a): A New Partnership for Cohesion: Convergence, Competitiveness, Co-operation – Third Report on Economic and Social Cohesion, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, COM/2004/107.
3. CEC (2004b): Interim Territorial Cohesion Report: Preliminary Results of ESPON and EU Commission Studies, Regional Policy Directorate General, European Commission, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
4. CEC (2007): Lisabonská smlouva pozměňující smlouvu o Evropské unii a smlouvu o založení Evropské unie. Brusel: Konference zástupců vlád členských států, 3. prosince 2007. CIG 14/7.
5. EC (1999): ESDP. European Spatial Development Perspective. Towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of the European Union. Luxembourg: OOPEC.
6. ESPON (2006): Spatial Scenarios and Orientations in relation to the ESDP and Cohesion Policy. ESPON project 3.2. Final report. Luxembourg: ESPON coordination unit.
7. Faludi, A. (2004): Territorial Cohesion: Old (French) Wine in New Bottles? Urban Studies, Vol. 41, No. 7, 1349-1365.
8. Farrugia, N., Gallina, A. (2008): Developing Indicators of Territorial Cohesion.

Federico Caffé Centre Research Reports Nr. 1/2008.

9. Maier, K. (2007): K dokumentu Územní agenda Evropské unie. URBANISMUS A ÚZEMNÍ ROZVOJ. Ročník X, Č. 3.
10. Molle, W. (2007): European Cohesion Policy. London: Routledge.

Zpracováno v rámci výzkumného úkolu WD-55-07-1: REGIONÁLNÍ DISPARITY V ÚZEMNÍM ROZVOJI ČR - jejich vznik, identifikace a eliminace. MMR, 2007-2010.

Doc. Ing. Karel Skokan, Ph.D.

Katedra evropské integrace
Ekonomická fakulta
VŠB-Technická univerzita Ostrava
701 21 Ostrava 1, Sokolská tr. 33
Česká republika
E mail: karel.skokan@vsb.cz

Published in:

SKOKAN, K. Územní soudržnost v Evropě. *Disputationes Scientificalae Universitatis Catholicae in Ružomberok*. Roč. VIII, 2008, číslo 1. s. 85-95. ISSN 1335-9185.